

24. Shue H. Basic Rights: Subistence, Affluence and U.S. Foreign Policy. Princeton University Press, 1996. 236 p.
25. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 груд. 2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. С. 35.
26. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 верес. 2005 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561.
27. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/protydija>.
28. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право : навчальний посібник / за заг. ред. Р.С. Мельника. Київ : Ваіте, 2014. 376 с. С. 253–296.
29. Бойко І.В. До питання про предмет адміністративного права. *Адміністративне право і процес*. 2016. № 1 (15). С. 5–12.
30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0036-21#Text>.
31. Бойко І. Адміністративна процедура в діяльності Національної поліції. *Правові засади діяльності правоохоронних органів. Серія «Сектор безпеки України»* : збірник наук. статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами VII Міжнародної науково-практичної конференції (10–11 грудня 2020 року, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків) / редкол. : Ю.П. Битяк, А.П. Гетьман, Є.О. Алісов, В.М. Гарашук, В.Я. Настюк, Ю.В. Мех та ін. Вип. 36. Харків : Друкарня «Мадрид», 2020. 318 с.
32. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.4.18>

ЖУК Т.І.

КОНТРОЗВІДУВАЛЬНІ ОРГАНИ ЯК СКЛАДНИК СИСТЕМИ СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ

COUNTERINTELLIGENCE AGENCIES AS PART OF THE SYSTEM OF SECURITY SECTOR ACTORS

Актуальність статті полягає в тому, що формально чинне законодавство не апелює категорією «контрозвідувальні органи України», однак вищезазначений матеріал дає нам можливість узагальнити, що це органи державної влади, на яких покладено обов'язок реалізації контрозвідувальної діяльності. При цьому ці органи можна класифікувати на основні (Служба безпеки України) та виняткові (ті, що здійснюють контрозвідувальні заходи тільки у випадках, які чітко передбачені законами України). Метою статті є розкриття місця контрозвідувальних органів у системі суб'єктів сектору безпеки України. Визначено, що Служба безпеки України в цілому є спеціально уповноваженим органом державної влади у сфері контрозвідувальної діяльності, однак не всі її структурні елементи мають право її реалізації. Специфіка їхньої роботи не надає пересічному громадянину вичерпної можливості стверджувати, про які саме підрозділи йде мова. Є можливість припустити (орієнтуватись на визначену структуру Центрального управління Служби безпеки України, де міститься безпосередня вказівка на вид направленості функцій служби), що безпосередньо контрозвідкою займаються Департаменти контрозвідки та військової контрозвідки. Оскільки необхідності вичерпного визначення суб'єктів реалізації контрозвідувальної діяльності в дослідженні немає, варто орі-

ентуватися на те, що функціонують: 1) «основний контррозвідальний орган», розуміючи, що це спеціально створені підрозділи Служби безпеки України, наділені повноваженнями реалізації контррозвідальної діяльності, що має забезпечувальний та охоронний характер; 2) «виняткові контррозвідальні органи», розуміючи, що це суб'єкти реалізації контррозвідальних заходів тільки у випадках, чітко передбачених законами України. Акцентовано, що, зважаючи на важливість контррозвідальної діяльності як невід'ємного складника забезпечення державної безпеки в Україні, контррозвідальні органи України мають бути забезпечені належними й ефективним механізмом прямої взаємодії з усіма суб'єктами сектору безпеки. Сформовано висновок, що контррозвідальні органи сьогодні посідають одне з провідних місць у системі суб'єктів сектору безпеки, хоч і є в їхній тіні задля максимальної ефективності своєї роботи.

Ключові слова: державна безпека, контррозвідальна діяльність, контррозвідальні органи, національні інтереси, сектор безпеки, Служба безпеки України.

The relevance of the article is that the formally current legislation does not appeal to the category of counterintelligence bodies of Ukraine, but the above material gives us the opportunity to generalize that these are public authorities that are responsible for counterintelligence activities. At the same time, these bodies can be classified into main (Security Service of Ukraine) and exceptional (those that carry out counterintelligence measures only in cases clearly provided by the laws of Ukraine). The purpose of the article is to reveal the place of counterintelligence bodies in the system of subjects of the security sector of Ukraine. The article is devoted to the disclosure of the place of counterintelligence bodies in the system of subjects of the security sector of Ukraine. It is determined that the Security Service of Ukraine as a whole is a specially authorized body of state power in the field of counterintelligence activities, but not all its structural elements have the right to implement it. The specifics of their work do not give the average citizen an exhaustive opportunity to say which units are in question. It is possible to assume (focus on a certain structure of the Central Directorate of the Security Service of Ukraine, which contains a direct indication of the type of direction of the functions of the service) that counterintelligence and military counterintelligence departments are directly involved in counterintelligence. Since there is no need to exhaustively identify the subjects of counterintelligence activities in this study, it is necessary to focus on the functioning of: 1) “main counterintelligence body” with the understanding that these are specially created units of the Security Service of Ukraine; 2) “exceptional counterintelligence bodies” with the understanding that they are the subjects of counterintelligence measures only in cases that are clearly provided by the laws of Ukraine. It was emphasized that given the importance of counterintelligence activities as an integral part of ensuring state security in Ukraine, counterintelligence bodies of Ukraine should be provided with an appropriate and effective mechanism for direct interaction with all actors in the security sector. It is concluded that counterintelligence bodies today occupy one of the leading positions in the system of security sector entities, although they are in their shadow for the maximum efficiency of their work.

Key words: counterintelligence activities, counterintelligence agencies, national interests, security sector, Security Service of Ukraine, state security.

Вступ. Згідно з нормами чинного законодавства, сектор безпеки є бінарним та іменується як «сектор безпеки і оборони». Зокрема, у статті 1 Закону України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII визначено, що сектором безпеки і оборони є система органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних і розвідальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним контролем і які, відповідно до Конституції та законів України, за функціональним призначенням спрямовані на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України [1]. Як бачимо, про

контррозвідальні органи не зазначається. Це зумовлено тим, що спеціально уповноваженим органом державної влади у сфері контррозвідальної діяльності є Служба безпеки України. Утім контррозвідальні заходи в інтересах забезпечення охорони державного кордону України, посадових осіб, стосовно яких здійснюється державна охорона, можуть проводити й розвідальні органи України, підрозділи забезпечення внутрішньої і власної безпеки Державної прикордонної служби України й Управління державної охорони України, яким законами України «Про оперативно-розшукову діяльність» і «Про розвідку» надано право здійснювати оперативно-розшукову чи розвідальну діяльність [2].

Тобто формально чинне законодавство не апелює категорією «контррозвідальні органи України», однак вищезазначений матеріал дає нам можливість узагальнити, що це органи державної влади, на яких покладено обов'язок реалізації контррозвідальної діяльності. При цьому ці органи можна класифікувати на основні (Служба безпеки України) та виняткові (ті, що здійснюють контррозвідальні заходи тільки у випадках, чітко передбачених законами України).

Значний внесок у розвиток наукових знань про контррозвідальні органи України та особливості їхньої діяльності здійснили вчені-учасники Всеукраїнської науково-практичної конференції «Роль і місце національної спецслужби в історії українського державотворення» (17 березня 2017 р., м. Київ), а саме: А. Ватраль, В. Гребенюк, А. Марущак, О. Петров, М. Шилін. Однак до питання про місце, роль, значення й особливості контррозвідальної діяльності звернені наукові пошуки й інших науковців, зокрема зарубіжних (Jack Davis, James M. Olson, Paul R. Pillar) і вітчизняних (наприклад, О. Маркєєвої та Б. Розвадовського). Однак у запропонованому варіанті розгляду цієї проблематики їхні наукові пошуки звернені не були.

Постановка завдання. Метою статті є розкриття місця контррозвідальних органів у системі суб'єктів сектору безпеки України.

Результати дослідження. У цілому Служба безпеки України є спеціально уповноваженим органом державної влади у сфері здійснення контррозвідальної діяльності, однак не всі її структурні елементи мають право реалізації цієї діяльності.

Нині систему Служби безпеки України становлять Центральне управління Служби безпеки України, підпорядковані йому регіональні органи, органи військової контррозвідки, військові формування, а також навчальні, науково-дослідні й інші заклади Служби безпеки України. Зокрема, саме Центральне управління Служби безпеки України відповідає за стан державної безпеки, координує і контролює діяльність інших органів Служби безпеки України. До його складу входять апарат Голови Служби безпеки України та функціональні підрозділи: контррозвідки, військової контррозвідки (його структурними підрозділами є органи військової контррозвідки), контррозвідального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки, захисту національної державності, боротьби з корупцією й організованою злочинною діяльністю, інформаційно-аналітичний, оперативно-технічний, оперативного документування, слідчий, зв'язку, по роботі з особовим складом, адміністративно-господарський, фінансовий, військово-медичний та інші згідно з організаційною структурою Служби безпеки України [3; 4].

Оскільки в силу специфіки діяльності далеко не вся інформація [5, с. 28–29] як про особливості контррозвідки, так і про вагомі її результати підлягає оприлюдненню [5, с. 28–29], доцільно вказати (орієнтуватися на визначену структуру Центрального управління Служби безпеки України, де міститься безпосередня вказівка на вид направленості функцій служби), що безпосередньо контррозвідкою займаються Департаменти контррозвідки та військової контррозвідки.

Окремо звернемо увагу на те, що контррозвідальна робота унеможливує скоєння закінчених злочинів, адже її основне призначення полягає в реалізації системи заходів, що спрямовані на викриття й нейтралізацію протиправних дій з боку іноземних спецслужб. При цьому, на думку західних експертів, така діяльність є стратегічною за своєю суттю [6], адже пов'язана із систематичним і ретельним відслідковуванням [7] здійснення спеціальними службами іноземних держав, а також організаціями, установами, формуваннями, угрупованнями, структурами й утвореннями, окремими особами розвідальних акцій (добування інформації, що може бути використана для створення чи реалізації загроз державній безпеці та/або підвищення зумовлених ними ризиків) і/або підривних акцій (вплив на суспільні відносини, що становить чи може становити загрозу державній безпеці та/або підвищує ризики державної безпеки) [8] і реагуванням не на кінцевій фазі реалізації певної загрози, а на «фазі розгортання» [7; 9].

Відповідно, саме запобігання загрозам є визначальним у системі завдань контррозвідки України. Воно є суто стратегічним (аналітичне розуміння й ефективна передача на вищі рівні державних даних про зміни в характері та рівні загроз для використання в процесі прийняття

рішень) і тактичним (наявність загрози конкретного інциденту, що загрожує національним інтересам) [10]. Водночас неприпустимим є застосування разового підходу в усуненні загроз. Ситуативні дії не забезпечують відповіді, адекватної їх спектру [11, с. 48].

Варто враховувати, що в більшості випадків викриття та припинення антидержавної діяльності конкретних осіб є лише початком більш масштабних операцій, активних контррозвідувальних заходів, реалізація яких має довгостроковий і стратегічний характер для державної безпеки України [5, с. 28–29].

Зважаючи на це, підставою для проведення контррозвідувальної діяльності необхідно вважати саму необхідність, потребу в забезпеченні національної безпеки контррозвідувальними заходами з використанням спеціальних сил, засобів, форм і методів. Зазначена потреба складається об'єктивно як суворая необхідність забезпечення безпечного існування держави [12, с. 126]. Відповідно, логічним є те, що Закон України «Про контррозвідувальну діяльність» від 26.12.2002 № 374-IV завданнями контррозвідувальної діяльності визначає добування, аналітичну обробку й використання інформації, що містить ознаки або факти розвідувальної, терористичної та іншої діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України; протидію розвідувальній, терористичній та іншій діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України; розроблення й реалізацію заходів щодо запобігання загрозам, усунення та нейтралізації загроз інтересам держави, суспільства та правам громадян [2].

Варто розуміти, що сьогодні на долю українських контррозвідників випали випробовування одного з найскладніших періодів з часу здобуття Україною незалежності, коли сусідньою Російською Федерацією здійснюються системні кроки зі знищення української державності. З початку 2014 року фіксується безпрецедентна активізація розвідувальної та розвідувально-підривної діяльності спецслужб Російської Федерації проти України, якій передував тривалий і системний процес підготовки до агресії, анексії території, соціально-економічної та суспільно-політичної дестабілізації із застосуванням методів «гібридної війни» [5, с. 28–29].

Нині для успішного виконання визначених законом завдань органам контррозвідки необхідно мати широке коло відомостей про стан захищеності від наявних загроз. Такі дані органи державної безпеки отримують у результаті пізнавальної діяльності [13, с. 40], а отже, українською державою необхідно забезпечити дієві механізми їхньої взаємодії.

Висновки. Аналіз думок учених і положень чинного законодавства дає можливість стверджувати, що контррозвідувальні органи сьогодні посідають одне з провідних місць у системі суб'єктів сектору безпеки, хоч і є в їхній тіні задля максимальної ефективності своєї роботи. Звісно, організаційно-правові засади їхньої діяльності донині не досконалі, однак варто розуміти, що сучасна контррозвідка України пройшла тривалий шлях становлення й перебуває на етапі утвердження своєї функціональності.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
2. Про контррозвідувальну діяльність : Закон України від 26.12.2002 № 374-IV. *Голос України*. 2003. № 16.
3. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.
4. Питання Служби безпеки України : Указ Президента України від 27.12.2005 № 1860/2005. *Офіційний вісник України*. 2005. № 52. С. 292. Ст. 3264.
5. Марущак А.І., Петров О.Г. Інформаційна взаємодія вітчизняної контррозвідки із громадськістю: теоретико-правові передумови і сучасність. *Роль і місце національної спецслужби в історії українського державотворення* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. С. 28–29.
6. James M. Olson. A Never-Ending Necessity – The Ten Commandments of Counterintelligence. *Studies in Intelligence*. 2001. № 11.
7. Paul R. Pillar. *Intelligence*. Washington D.C., 2004. P. 117.
8. Про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України : Проект Закону України від 10.03.2020 № 3196 / Верховна Рада України. 2020. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=68347&pf35401=523869>.

9. Маркєєва О., Розвадовський Б. Сучасний фронт української контррозвідки: планка вимог підвищується. *Центр безпекових досліджень Національного інституту стратегічних досліджень*. 2020. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/suchasniy-front-ukrainskoi-kontrozvidki-planka-vimog-pidvischuetsya>.

10. Jack Davis. Strategic Warning, Intelligence Support in a World of Uncertainty and Surprise. *Handbook of Intelligence Studies* / ed. Loch K. Johnson. London & New York : Routledge, 2007. P. 173–188.

11. Гребенюк В.М. Окремі аспекти організації контррозвідувальної діяльності іноземних спецслужб. *Роль і місце національної спецслужби в історії українського державотворення* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. С. 48.

11. Шилін М.О. Щодо вирішення проблеми законодавчого визначення підстав контррозвідувальної діяльності. *Роль і місце національної спецслужби в історії українського державотворення* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. С. 125–126.

13. Ватраль А.В. Роль контррозвідувального пізнання у захисті національної державності. *Роль і місце національної спецслужби в історії українського державотворення* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. С. 40.

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.4.19>

ЗАГРІЙЧУК М.Ю.

НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД ЗДІЙСНЕННЯ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕГІОНУ

DIRECTIONS FOR IMPROVING THE ORGANIZATIONAL AND LEGAL FRAMEWORK FOR THE DIGITAL TRANSFORMATION OF THE REGION

Актуальність статті полягає в тому, що одним із найперших кроків на шляху вдосконалення державної політики щодо здійснення цифрової трансформації регіону має бути покращення організаційно-правових засад функціонування даної сфери суспільних відносин. Саме в межах реалізації організаційно-правових засад забезпечується функціонування відповідної суспільної або державної інституції за окремими, найголовнішими напрямками. Усе це зумовлює необхідність визначення основних напрямів покращення організаційно-правових засад здійснення цифрової трансформації регіону. Мета статті – опрацювати напрями покращення організаційно-правових засад здійснення цифрової трансформації регіону. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів учених та норм чинного законодавства України, окреслено основні проблеми організаційно-правових засад здійснення цифрової трансформації регіону. Визначено, що кадрове забезпечення цифрової трансформації регіонів здійснюється за багатьма напрямками. Одним із найважливіших серед яких, на нашу думку, є визначення у штаті підприємства, установи, організації суб'єкта, відповідального за реалізацію заходів цифрової трансформації. Зроблено висновок, що проведення повноцінної й ефективної цифрової трансформації регіону не уявляється можливим поза реалізацією найголовніших організаційно-правових засад функціонування даної сфери суспільних відносин, серед

© ЗАГРІЙЧУК М.Ю. – здобувач кафедри правоохоронної діяльності та поліціїстики (Харківський національний університет внутрішніх справ)